Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Toetsingskader verplichte zorg

Voor zorgaanbieders die verplichte zorg verlenen aan mensen met een psychische stoornis

Utrecht, september 2022

Inleiding
De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) ziet erop toe dat zorgaanbieders terughoudend en zorgvuldig omgaan met dwang in de zorg. Dit omvat verplichte zorg op basis van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz), en onvrijwillige zorg op basis van de Wet zorg en dwang (Wzd). In deze twee wetten staan de voorwaarden om verplichte of onvrijwillige zorg op een zorgvuldige manier toe te passen bij mensen die dat nodig hebben. Deze mensen kunnen of willen de noodzakelijke zorg niet op vrijwillige basis krijgen.

Het uitgangspunt van de Wvggz en de Wzd is 'nee, tenzij': geen gedwongen zorg, behalve als het niet anders kan. Als dat zo is, dan moeten zorgaanbieders kiezen voor de minst ingrijpende vorm van gedwongen zorg, deze zorgvuldig uitvoeren en beëindigen als dit mogelijk is. De inspectie ziet erop toe dat zorgaanbieders terughoudend en zorgvuldig omgaan met dwang in de zorg. In de toezichtvisie van IGJ, 'Terughoudend en zorgvuldig omgaan met onvrijwillige en verplichte zorg', staat wat de Wvggz en de Wzd betekenen voor het toezicht. U vindt de visie op onze website: www.igj.nl.

Als het toepassen van gedwongen zorg onvermijdelijk is, staat in de Wvggz en de Wzd het verbeteren van de kwaliteit van de toegepaste zorg centraal. De manier waarop dit gebeurt en de mate van rechtsbescherming die daarbij in de wetten zijn verankerd, verschillen in beide wetten. Vandaar dat de IGJ verschillende toetsingskaders gebruikt: het Toetsingskader verplichte zorg (Wvggz) en het Toetsingskader onvrijwillige zorg (Wzd).

Verplichte zorg op basis van de Wvggz
In de Wvggz staan vijf doelen voor het toepassen van verplichte zorg:
1. Versterken van de rechtspositie van personen met een psychische stoornis aan wie tegen hun wil zorg wordt verleend.
2. Dwang voorkomen en de duur ervan te beperken.
3. Verhogen van kwaliteit van verplichte zorg.
4. Integraal verlenen van zorg op maat; ook de zogenaamde nazorg hoort daarbij.
5. Een betere rolverdeling tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij verplichte zorg.

Toetsingskader verplichte zorg
Dit toetsingskader is ontwikkeld om de verplichte zorg aan personen met een psychische stoornis te toetsen. Het bestaat uit een aantal normen met toetsingscriteria. De normen zijn gebaseerd op wet- en regelgeving, veldnormen en richtlijnen, opgesteld door ggz-beroepsorganisaties en partners zoals cliënten- en familieorganisaties. Het kader bestaat uit een aantal thema's. Per thema is een aantal normen beschreven. Deze gaan over de belangrijkste risico's op het gebied van verplichte zorg. De inspectie gebruikt dit Toetsingskader verplichte zorg per september 2022. Het is een doorontwikkelde versie van het toetsingskader Wvggz (januari 2020). Het toetsingskader wordt opnieuw aangepast als wet- en regelgeving of veldnormen veranderen, na wetsevaluaties of na eigen evaluaties van de inspectie.

Het toetingskader bestaat uit de volgende drie thema's:
1. Persoonsgerichte zorg: gericht op passende zorg aan de cliënt.
2. Deskundige zorgverleners: gericht op de professionaliteit van de zorgverlener.
3. Sturen op kwaliteit en veiligheid: gericht op het faciliteren van goede verplichte zorg door de zorgaanbieder.

Thema 1: Persoonsgerichte zorg

Het uitgangspunt van de Wvggz is: géén verplichte zorg, behalve wanneer het niet anders kan. De zorg voor cliënten met een psychiatrische aandoening moet persoonsgericht zijn en zoveel mogelijk op vrijwillige basis worden verleend. Een persoon met een psychische stoornis kan daarnaast ook een psychogeriatrische aandoening of een verstandelijke beperking hebben. In dat geval is sprake van multi-problematiek. De zorgaanbieder stelt eerst welke zorg passend is voor deze client. Daarna bepaalt de zorgaanbieder of de Wvggz of de Wzd van toepassing is. De keuze voor het passende regime hangt af van de problematiek of de voorliggende stoornis. Een ter zake deskundige zorgverlener stelt dit vast.

Als de betrokkene dit wenst, stelt de zorgverantwoordelijke samen met betrokkene en diens vertegenwoordiger een zorgkaart op. De zorgverantwoordelijke overlegt met betrokkene en diens vertegenwoordiger over een zorgplan. Indien er sprake is van ambulante verplichte zorg moeten de zorg en het zorgplan aan extra eisen en waarborgen voldoen.

Norm	**Bron**	**Wat toetst de inspectie?**
1.1 De betrokkene ontvangt passende verplichte zorg indien er geen mogelijkheid voor zorg op vrijwillige basis is.	Artikel 2:1 Wvggz Artikel 3:2 Wvggz Artikel 3:3 Wvggz Artikel 3:4 Wvggz Artikel 8:5 Wvggz Artikel 8:9 lid 2 en lid 3 Wvggz Artikel 8:13 Wvggz Artikel 8:18 lid 9 Wvggz Generieke module Assertieve en verplichte zorg, oktober 2021 Handreiking Somatische zorg in de Wvggz, december 2019	De inspectie toetst of betrokkene voldoende mogelijkheden van vrijwillige zorg is aangeboden. De inspectie toetst of de verplichte zorg op maat is, veilig is, doelmatig is, het risico op ernstig nadeel wegneemt en de duur beperkt. De inspectie toetst of de betrokkene (en diens vertegenwoordiger) op de hoogte is van de beslissingen die worden genomen over verplichte zorg. Het dossier bevat deze gemotiveerde beslissingen. De inspectie toetst of de betrokkene, de juiste (somatische) zorg, door de juiste professional, op het juiste moment, op de juiste plek krijgt.
1.2 De betrokkene en diens vertegenwoordiger stellen met de zorgverantwoordelijke een zorgplan op en desgewenst een zorgkaart.	Artikel 5:12 Wvggz Artikel 5:13 Wvggz Artikel 5:14 Wvggz Handreiking ambulante verplichte zorg onder de Wvggz, 2019	De inspectie toetst of betrokkene en diens vertegenwoordiger in overleg met de zorgverantwoordelijke een zorgplan (desgewenst zorgkaart) opstelt. De inspectie toetst of het zorgplan actueel is en aan de formele vereisten voldoet. Ook is van belang dat betrokkene en diens vertegenwoordiger met de zorgverantwoordelijke het zorgplan regelmatig evalueren.

Thema 2: Deskundige zorgverleners

Zorgverleners zijn deskundig, zij weten wanneer hun deskundigheid wel of niet voldoende is. Zorgverleners zijn in staat om samen te werken en te reflecteren. Dit verbetert de kwaliteit van de zorg. Deskundige medewerkers geven goede vrijwillige zorg om verplichte zorg te voorkomen. Zij passen op een veilige en zorgvuldige manier verplichte zorg toe. De zorgaanbieder zet voldoende en deskundige zorgverleners in. De samenstelling en deskundigheid van zorgverleners past bij de doelgroep.

Norm	Bron	Wat toetst de inspectie?
2.1 Zorgverleners spannen zich in om verplichte zorg te voorkomen.	Artikel 2:1 Wvggz Artikel 2:2 Wvggz Generieke module Assertieve en verplichte zorg, oktober 2021	De inspectie toetst of de zorgverleners deskundig zijn om verplichte zorg te voorkomen door onder andere gedrag met risico op ernstig nadeel van betrokkene te herkennen. De inspectie toetst welke alternatieve vrijwillige zorg de zorgverleners aanbieden voorafgaand aan de verplichte zorg.
2.2 Zorgverleners zijn deskundig om verplichte zorg toe te passen.	Artikel 8:5 Wvggz Generieke module Assertieve en verplichte zorg, oktober 2021	De inspectie toetst of de zorgverleners geschoold zijn om verplichte zorg veilig en zorgvuldig uit te voeren. De inspectie toetst of de zorgverlener de grenzen kent van de eigen deskundigheid. Zorgverleners weten wanneer zij een zorgverlener met een andere deskundigheid moeten raadplegen.
2.3 Zorgverleners handelen volgens de gemaakte afspraken over verplichte zorg.	Artikel 36 Wet BIG Artikel 2:1, lid 9 Wvggz Artikel 2:4 lid 1 Wvggz Artikel 8:5 Wvggz Artikel 2.1 en artikel 2.2 Besluit verplichte ggz Generieke module Assertieve en verplichte zorg, oktober 2021 Generieke module Dwang en Drang, 2022	De inspectie toetst of zorgverleners bij het verlenen van verplichte zorg gebruik maken van relevante richtlijnen en (uitvoerings)protocollen. De inspectie toetst of de aanvullende zorgvuldigheidseisen bij verplichte zorg voor kinderen en jeugdigen in acht worden genomen. De inspectie toetst of zorgverleners de extra zorgvuldigheidseisen toepassen bij het verlenen van ambulante verplichte zorg.

Thema 3: Sturen op kwaliteit en veiligheid

De zorgaanbieder heeft een beleidsplan dat gericht is op het voorkomen van verplichte zorg door het aanbieden van alternatieven op basis van vrijwilligheid. Indien ambulante verplichte zorg wordt toegepast, bevat het beleidsplan de wettelijke vereisten daarvoor.
Na overleg met de cliëntenraad wijst een zorgaanbieder die verplichte zorg verleent, een geneesheer-directeur aan. Deze voert op een onafhankelijke wijze zijn taken uit. Wanneer een betrokkene verplicht in een accommodatie verblijft, is deze accommodatie veilig. De zorgaanbieder zorgt ervoor dat voorbehouden en risicovolle handelingen zoals fixatie, afzondering, separatie en insluiting, veilig en zorgvuldig kunnen worden toegepast.

De rechtspositie van de betrokkene is geborgd. De betrokkene en de vertegenwoordiger weten waar zij een klacht kunnen indienen en hoe de procedure loopt. Ook een patiëntenvertrouwenspersoon en een familievertrouwenspersoon zijn laagdrempelig beschikbaar om hen te ondersteunen. De zorgaanbieder levert bepaalde gegevens halfjaarlijks digitaal aan bij de inspectie. Ook voert de zorgaanbieder jaarlijks een analyse uit over de geleverde verplichte zorg. Deze analyse verstrekt deze ook aan de inspectie.

Norm	Bron	Wat toetst de inspectie?
3.1 De zorgaanbieder stelt beleid vast over de juiste toepassing van verplichte zorg.	Artikel 2:2 Wvggz Artikel 2:3 Wvggz Artikel 5:15 lid 1 Wvggz	De inspectie toetst of het beleidsplan is gericht op het voorkomen van verplichte zorg en het terugdringen ervan. De inspectie toetst of de zorgaanbieder advies heeft gevraagd aan de clientenraad voorafgaand aan het vaststellen van het beleid en aan het aanwijzen van een geneesheer-directeur. De inspectie toetst of de zorgaanbieder er zorg voor draagt dat de geneesheer-directeur zijn taken naar behoren en op onafhankelijke wijze kan uitvoeren.
3.2 De zorgaanbieder bewaakt, beheerst en verbetert de interne rechtspositie van betrokkene.	Artikel 8:13 lid 3 Wvggz Artikel 8:15 Wvggz Artikel 8:16 lid 5 Wvggz Artikel 8:17, lid 6 Wvggz, Artikel 8:18, lid 3 Wvggz Artikel 10:1 Wvggz Artikel 11:1 Wvggz Artikel 11:3 Wvggz Artikel 12:2 Wvggz	De inspectie toetst of de zorgaanbieder betrokkene en de vertegenwoordiger op de hoogte heeft gebracht dat zij een klacht kunnen indienen. De zorgaanbieder is aangesloten bij een onafhankelijke (Wvggz) klachtencommissie. De inspectie toetst of de huisregels gericht zijn op een ordelijke gang van zaken en de veiligheid binnen de accommodatie. De inspectie toetst of de zorgaanbieder actief de laagdrempelige toegang tot de patientenvertrouwenspersoon faciliteert.

		De inspectie toetst of de vertegenwoordiger en naasten de familievertrouwenspersoon kennen en weten hoe deze te bereiken.
3.3 De zorgaanbieder registeert en analyseert de verplichte zorg en verbetert deze waar nodig.	Artikel 8:24 lid 1 Wvggz Artikel 8:25 Wvggz Artikel 13:2 lid 1 Wvggz Hoofstuk 3 en bijlage bij artikel 7 Regeling verplichte ggz	De inspectie toetst of de zorgaanbieder op een juiste wijze gegevens over verplichte zorg registeert en analyseert. Ook is van belang dat de zorgaanbieder de verplichte zorg verbetert waar nodig. De inspectie toetst of de zorgaanbieder, bij gegrond vermoeden van ernstig tekortschieten van de uitvoering van de verplichte zorg, daarvan melding doet bij de inspectie.
3.4 De zorgaanbieder draagt zorg voor een bouwkundige veilige zorgomgeving.	Artikel 3 Wkkgz Vrijheidsbeperking in de GGZ: veldnorm insluiting, TNO, 2013 Separeer- en afzonderings voorzieningen: bouwmaatstaven voor nieuwbouw, CBZ, 2003	De inspectie toetst of de zorgaanbieder bouwkundige/fysieke risico's in kaart brengt van een accommodatie en waar nodig verbeteringen aanbrengt. De inspectie vindt het van belang dat de zorgaanbieder voorziet in een gezonde en veilige werk– en leefomgeving voor medewerkers en clienten. De inspectie toetst of bij insluiting en mechanische fixatie voldoende toezicht en begeleiding op maat aanwezig is.

www.igj.nl